

Nüvədi kəndində fəaliyyət göstərən ilk mədrəsənin əsası kəndin maarifpərvər sakini MirMahmud ağa tərəfindən qoyulmuşdur. MirMahmud ağa yüksək dini təhsilli ziyalı kimi ətraf bölgələrdə də hörmət qazanmış el ağsaqqallarından idi. O, oğlu Seyid Hüseyn ilə birlikdə mədrəsədə şagirdlərə dini və dünyəvi fənlərdən dərs verirdi. Seyid Hüseyn Təbrizdə dini mədrəsə bitirmiş, atası vəfat edəndən sonra isə kənd məscidinin axundu olmuşdur. Mədrəsə MirMahmud ağaya məxsus evdə yerləşirdi. Burda qonşu Tuğut, Ernəzir kəndlərindən və eləcə də Zəngilanın bəzi kəndlərindən gəlmiş təhsil alırdılar.

1918-1920-ci illərdə Azərbaycanda gedən ciddi elmi və mədəni inkişaf Nüvədiyə də gəlmişdir. 1924-cü ildə Nüvədi ibtidai məktəbinin yaradılması və fəaliyyət göstərməsi təhsilin inkişafında üfüqlər açdı. Nüvədili Balaca bəyin oğlu Ələkbər bəy İsgəndərov bu məktəbin ilk müəllimlərindən olmuş, orada dərs vermişdir. Məktəb binası olmadığından birinci və ikinci siniflər Məshədi Əsgərin, İsmayıl Cəbrayilovun, Hacı Yusifəlinin evlərində təşkil edilmişdir. Səhləli Əliyev, Tamı Həsənov, Qara Məmmədov, Cəlil Əliyev, Allahverdi Cəfərov və başqaları

Məmmədov 1987-ci ildə Ermənistan KP MK-ya göndərdiyi "Ermənistan SSR-in Azərbaycan məktəblərində vəziyyətə dair" arayışda 1980-1986-cı illərin yenikunlarını qiymətləndirərək Nüvədi kənd orta məktəbinin pedaqoji kollektivinin qazandığı nailiyyətlərdən geniş bəhs etmiş, bu sahədə qazanılmış təcrübənin öyrənilməsinin vacibliyini vurğulamışdır. Əlbəttə, qazanılan uğurlarda Nüvədi məktəbinin müəllim heyətinin peşəkarlığı xüsusilə əvəzsiz idi. Məhiş Abbasov, Əhmədli Əliyev, Cəlil Əliyev, Şamil Cəfərov, Həzi Musayev, Həmid və Həsənqul

"qiymətli" əşyalarını çıxardığı zaman bu kənd müəllimi ancaq həmin daşları çiyində Bakıya gətirmişdi. ABŞ-ın Seatel şəhərində məskunlaşan Təriyel Azərtürkün bu yöndə apardığı tədqiqat işləri və çap olunmuş əsərləri də bu qəbildəndir.

90 yaşlı tamam olan böyük Azərbaycan neftçisi, Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Azərbaycan və SSRİ Ali Sovetlərinin bir neçə dəfə deputatı olmuş İsrəfil Hüseynovun adını böyük fəxrle qeyd etmək olar. Bu da kənd məktəbinin nə qədər tanınmış adamları xalqımıza bəxş etməyinin təsdiqidir.

Nüvədidən olan Azərbaycan Respublikasının əməkdar rəssamı Fəxrəddin Əlizadənin ustad şair Şəhriyarın əsərlərinə cəhdli illüstrasiyalar, Şəhriyarla canlı bağlantıya qoşulub danışıması böyük millətimize birliyinin növbəti nümunəsidir.

Nüvədi alimlərinin əsərləri dünyanın aparıcı jurnallarında işıq üzü görür və monoqrafiyaları dünyanın aparıcı elmi nəşriyyatlarında çap olunur.

Uzun müddət Nüvədi kənd məktəbinə rəhbərlik etmiş Əhmədli Əliyevin "Azər-

Zəngəzur mahalı, Nüvədi kənd orta məktəbinin şagirdləri Novruz bayramını qeyd edirlər

Zəngəzur mahalı, Nüvədi kənd orta məktəbinin müəllimləri. 1970-ci illərin ortaları

Nüvədi kənd məktəbinin keçdiyi yol və ya mədəni ziyalı mühiti

bu məktəbin ilk şagirdləri olmuşlar. Axşam məktəbi və savadsızlığın ləğvi kurslarında isə gündüzlər qadınlar, axşamlar kişilər təhsil alırdılar. Ələkbər bəy, Bəhlül Qəmbərli, Niftəli bəy Lütfəlibəyov, Məmmədli Kərbəlayi Mövsümüoğlu, Hidayət Hüseynbəyov Ordubad şəhərində yeddiillik rus-tatar məktəbinə uyğun formada təhsil görmüşlər. 1930-1931-ci illərdə Azərbaycanın görkəmli yazıçısı, məşhur "Zəngəzur" romanının müəllifi Əyyub Abbasov Nüvədi məktəbində sinif müəllimi işləmişdir.

Nüvədi kəndinin 1905, 1918-ci illərdə təcavüzkar erməni daşnaklarından qorunmasında və məktəbin yaranmasında xüsusi xidmətləri olan İsmayıl Kərbəlayi Əhmədli oğlu, Balaca Bəy, İsrəfil bəy və başqalarını bir daha yad etməyimiz hamımızın borcudur.

1937-ci ildə Nüvədi kənd məktəbinin ilk buraxılışı olur. Həməz Əliyev, Əhmədli Əliyev, Allahverdi Əliyev, Məmməd Qurbanov, Cümşüd Qəhrəmanov, Şövkət Pirişova, Məryəm Mönsümova və başqaları ilk VII sinif şəhadətnaməsi alan məzunlar olmuşlar.

Bu illər Nüvədi məktəbinin həyatında əlamətdar hadisə baş verir. 1939-cu ildə tikintisi başlayan məktəb binasının 1940-cı ildə açılışı olur, yeni məktəb şagirdlərin istifadəsinə verilir. Lakin nüvədililərin sevinci uzun çəkmir... İkinci Dünya müharibəsinin başlaması ilə əlaqədar olaraq məktəbin müəllim heyəti müharibəyə yollanır. Kənd çatışmazlığı üzündən Nüvədi məktəbi elə yeddiillik məktəb səviyyəsində qalır.

Nüvədi məktəbi 1940-1966-cı illərdə yeddiillik və səkkizillik, 1967-ci ildən isə tam orta məktəb kimi fəaliyyət göstərmişdir. 1975-ci ildə məktəbdə 20 sinif, 481 şagird, 30 müəllim, 1980-ci illərdə isə 42 müəllim, 540 şagird, 20 sinif olmuşdur.

Nüvədidə ilk ali təhsilli müəllim Cəlil İskəndərov idi. O, Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun filologiya fakültəsini bitirmiş, 30-cu illərdə Naxçıvan Pedaqoji Texnikumunda dərs vermiş, ulu öndər Heydər Əliyevin sevimli müəllimlərindən olmuşdur. Ulu öndər çıxışlarından birində onu gözəl ədəbiyyat müəllimi kimi xatırlayır.

Pedaqoji kollektivdən bəziləri o vaxtlar Naxçıvan (Ordubad) Pedaqoji texnikumunu, əksəriyyəti isə Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunu, Azərbaycan Dövlət Universitetini (indiki BDU), 1946-48-ci illərdə məktəbdə rus dili müəllimi işləmiş Allahverdi Əliyev isə Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin Fəlsəfə fakültəsini bitirmiş, eyni zamanda həmin universitetdə ilk alim olaraq fəlsəfə üzrə doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir.

Nüvədi məktəbinin bir sıra məzunları qızıl medala layiq görülmüşdü. 1975-ci il məlumatına görə, 9 nəfər şagird məktəbi qızıl, 3 nəfər isə gümüş medalla bitirmişdir.

Vaxtilə Ermənistan SSR maarif nazirinin müavini işləmiş tarixçi-alim İsrəfil

lu Cəfərovlar, Umudəli Bağirov, Pənah Rüstəmov, Fərəc Fərəcov, Hacı Hacıyev, Səməd Ədilov, Həməz Əliyev, Əli Əlizadə, Qurban Qurbanov, Paşa Qurbanov kimi müəllimlərin Nüvədi məktəbinin inkişafında böyük xidmətləri olmuşdur.

Nüvədi kənd orta məktəbinə 1930-1931-ci illərdə Firudun Quliyev, 1931-1935-ci illərdə Əmirxan Hüseynov, 1932-34-cü illərdə Allahverdi Cəfərov, 1934-36-cı illərdə Səfərəli Məhərrəmov, Həsənqulu Hacıyev, Həmid Əliyev, 1941-42-ci illərdə Əsgər Əsgərov, Məhiş Abbasov, 1943-1944-cü illərdə Sadiq Sadiqov, 1944-1945-ci illərdə Qəşəm Yaqubov, 1945-1950-ci illərdə Cəlil Abbasov, 1968-1982-ci illərdə Əhmədli Əliyev, 1982-1991-ci illərdə Cəlil Əliyev rəhbərlik etmişlər.

Zəngəzur mahalı, Nüvədi kəndinin qərb hissəsi. 1960-cı illərin sonları

Nüvədi kəndi ümummilli lider Heydər Əliyevin təbirincə desək, təkə dəyanətli insanları ilə deyil, yetişdirdiyi alimləri ilə də məşhurdur. Nüvədi kəndinin alimləri kəndi adlandırılması təsadüfi deyildir. Nüvədidən 80-dən çox elmlər doktoru və fəlsəfə doktorları çıxmışdır. Texnika elmləri doktoru, professor Xalid Qurbanov, AMEA-nın müxbir üzvü, tanınmış fizioloq, tibb elmləri doktoru, professor Faiq Cəfərov, kimya elmləri doktoru, professor İsmayıl Əliyev, kənd təsərrüfatı elmləri doktoru Mayıl Amanov, fəlsəfə elmləri doktoru, professor Qoşqar Əliyev, iqtisad elmləri doktoru, professor Xatirə Hüseynova, texnika elmləri doktoru, professor İsrəfil İsmayilov, professor Nüsrət Qurbanov, hüquq elmləri doktoru, professor Əmir Əliyev, hüquq elmləri doktoru Əbülfəz Hüseynov, iqtisad elmləri doktoru Vilayət İsmayilov və b. Nüvədi məktəbinin yetirmələridir. Məktəbin yetirmələrindən texnika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Ə.Məmmədov Gəncə Aqrar Universitetində dekan, Y.Əliyev ADU-da (indiki BDU) dekan, Əli Əliyev AXTİ-də (indiki İqtisad Universiteti) prorektor, Xalid Qurbanov Gəncə Aqrar Universitetində dekan, prorektor, kimya üzrə elmlər doktoru, professor İsmayıl Əliyev BDU-da prorektor, hüquq üzrə elmlər doktoru, professor Əmir Əliyev isə Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsində dekan vəzifəsində çalışmışdır.

Nüvədi məktəbinin müəllimi olan Həməz Vəlinin elmi-tədqiqat işləri Qarqar abidələrinin öyrənilməsinə həsr olunmuşdur. Kəndi tərək edən zaman hamı

baycan dilinin Mehri şivələri" monoqrafiyası AMEA-nın "Elm" nəşriyyatında işıq üzü görmüşdür. Kitabın təqdimat mərasimində çıxış edən Hidayət Orucov zəngin Azərbaycan dilində mühüm komponent olan şivələrdən geniş danışaraq mehri şivəsinin özəlliklərini qeyd edir.

Nüvədi məktəbi Azərbaycan ədəbiyyatına istedadlı qələm sahibləri olan Həməz Vəli, Əli Vəlioğlu, Arif Nüvədili, İsfəndiyar Əhmədli, Tinatin Vəliqızı kimi şair və yazırlar bəxş etmişdir.

Nüvədi ziyalıları təkə elm, təhsil sahəsində deyil, Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmlənməsində və yenidən qurulmasında da yaxından iştirak edirlər. Əslən Nüvədidən olan Musa və Alqış Musayevlər Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin üzvü olmuşlar. Musa Musayev Naftalan Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı olmuş, Alqış Musayev isə Yeni Azərbaycan Partiyasının orqanı olan "Yeni Azərbaycan" qəzetinin baş redaktorudur.

Nüvədi kəndi Azərbaycanın ərazi bütövlüyü uğrunda canlarını fəda etmiş öz yetirmələri ilə fəxr edir. Nüvədi məktəbinin yüzlərlə yetirməsi Xaqani Qurbanov, Orxan Hüseynov, Həzrətəli Tahirov, Əvəz Rəhimov, Allahverdi Qurbanov Qarabağ müharibəsində igidliklə döyüşərək şəhadətə yüksəlmişlər. Abşeronun Saray qəsəbəsində doğulan, Nüvədini görməyən, kənd haqqında yalnız valideynlərindən eşidən İbadov Rauf Məhərrəm oğlu ikinci Qarabağ müharibəsi başlayar başlamaz öz doğmalarına "Nüvədidə görüşərik..." - deyərək könüllü olaraq cəbhəyə yollanmış, Vətən torpaqları uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmanlıqla şəhid olmuşdur. Rauf İbadov ölümündən sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən bir neçə medalla təltif olunmuşdur.

1991-ci il avqustun 8-də Nüvədi kəndinin ermənilər tərəfindən işğalı nəticəsində 130 illiyini qeyd etməyə hazırlaşdığımız Nüvədi kənd məktəbi də süqut etdi. O, indi uzun illər boyu qoynunda bəsləyib, böyüdü, pərvazlandırdığı məzunlarının işlərində, əməllərində, bir də xatirələrində yaşayır.

Ancaq bizim Nüvədiyə qayıdacağımız gün uzaqda deyil. Azərbaycanın Ümummilli liderinin uzaqgörən siyasətini layiqincə həyata keçirən şübhəsiz siyasi-səhə, Prezident cənab İlham Əliyevin "Biz Zəngəzura hökmən qayıdacağıq" şüarı ilə nüvədililər bu yolda öz mübarizələrindən, sülh şəraitində yaşamaq haqlarından geri çəkilməyəcəklər. Nüvədi kəndinin əhalisinin öz doğma yurdlarına qayıdaraq dinc yaşamaq barədə beynəlxalq ictimaiyyətə müraciəti onların haqq səsidir və bunu beynəlxalq təşkilatlar təmin etməlidir.

Fikrət ƏLİYEV,
Akademik,
Əsəd QURBANLI,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Asiman HƏSƏNOV,
tibb üzrə fəlsəfə doktoru.